

9. Сафин В. Ф. Психология самоопределения личности: Учебное пособие / Свердловский институт / В. Ф. Сафин. – Свердловск, 1986. 142 с.

10. Соціолого-педагогічний словник [Уклад.: Радул В. В., Галета Я. В., Довга Т. Я., Дубінка М. М., Кічук Я. В., Кравцов В. О., Радул О. С., Фабрика А. А., Шульга О. А.] / За ред. В. В. Радула, вид. 2-е. – Харків: Мачулін, 2015. С. 293.

11. Чобітько М. Г. Особистісне і професійне самовизначення майбутнього вчителя / М. Г. Чобітько // е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». – 2009. – № 3.

REFERENCES

1. Borisova, Ye. M. (1995). *Professional'noye samoopredeleniye. Lichnostnyy aspekt*. [Professional self-determination. Personal aspect]. Moscow.

2. Dubinka, Mykola. (2015). *Spetsyfyka profesijnoho samovyznachennya osobystosti maybutn'oho fakhivtsya*. [The specifics of professional self-determination of the future specialist]. Kirovohrad.

3. Zeyer, E. F. (2006). *Psikhologiya professiy*. [Psychology of professions]. Moscow.

4. Klimov, Ye. A. (1996). *Psikhologiya professional'nogo samoopredeleniya*. [Psychology of professional self-determination]. Rostov n/D.

5. Lozovets'ka, V. T. (2012). *Profesijna oriyentatsiya molodi v umovakh suchasnoho rynku pratsi*. [Professional orientation of youth in the conditions of the modern labor market]. Kyiv.

6. Nikitina, N. N. (2002). *Stanovleniye kul'tury professional'no-lichnostnogo samoopredeleniya uchitelya*. [The formation of a culture of professional and personal self-determination of a teacher]. Moscow.

7. Povshednaya, F. V. (2002). *Metodologicheskiye osnovy professional'nogo samoopredeleniya budushchego uchitelya*.

[Methodological foundations of professional self-determination of a future teacher]. N. Novgorod.

8. Pryazhnikov, N. S. (1996). *Professional'noye samoopredeleniye v kul'turno-istoricheskoy perspektive*. [Professional self-determination in the cultural-historical perspective].

9. Safin, V. F. (1986). *Psikhologiya samoopredeleniya lichnosti*. [Psychology of personality self-determination]. Sverdlovsk.

10. *Sotsiolocho-pedahohichnyy slovnyk*. (2015). [Sociological-pedagogical dictionary]. Kharkiv.

11. Chobit'ko, M. G. (2009). *Osobystisne i profesijne samovyznachennya maybutn'oho vchytelya*. [Personal and professional self-determination of the future teacher]. Cherkasy.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДУБІНКА Микола Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: самовизначення особистості майбутнього педагога; педагогіка вищої школи; вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DUBINKA Mykola Mikhaylovich – Candidate of Pedagogic Sciences, associate professor, associate professor Department of Pedagogy and Management of Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: self-determination of personality of future teacher; pedagogics of higher school; study of pedagogical inheritance of V. O. Sukhomlynskogo.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2019 р.

УДК 37.035:316.46

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-98-105

ЗАХАРОВА Оксана Віталіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки, Львотна академія Національного авіаційного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8301-2060>
e-mail: sanusiazakharova@gmail.com

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Актуальність дослідження зумовлена новими вимогами, які

ставить суспільство перед людиною, зокрема авіафахівцем, якому важливо не тільки завчасно й активно готуватися до обраної

ним професії по спеціальних предметах, але і цілеспрямовано розвивати ті фізичні і психічні якості, що необхідні для формування і розвитку лідерської компетентності і що визначають успіх у майбутній професійній діяльності. Шляхом формування і розвитку цих якостей вбачаємо фізичне виховання майбутніх авіафахівців і наявність у них високого рівня фізичної культури. Особливого значення набуває зміст професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці, соціологи, психологи, педагоги привертають увагу до проблеми лідерства, над якою в тій чи іншій мірі працювали багато дослідників.

Природа, специфіка, функції, типологія лідерства як форми неофіційного керівництва досліджується у працях В. Ф. Ануфрієва, В. Д. Гончарова, В. І. Зацепіна, Т. Н. Мальковської. Прояви лідерства в дитячих групах на кожному віковому етапі, їх специфіку й організаторські та координаційні функції широко розглянуто у працях психологів: Г. М. Драгунової, О. С. Залужного, І. С. Кона, А. П. Краковського, Д. І. Фельдштейна та ін. Формування мотивації лідерства відповідно до вікового підходу у вивченні онтогенезу особистості досліджували Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін, С. В. Походенко. Проблему виховання лідерів, створення умов для розвитку лідерських здібностей та формування соціально-активної особистості розглядали такі відомі педагоги і психологи, як І. Д. Бех, І. П. Иванов, А. Н. Лутошкін, А. С. Макаренко, С. М. Мудрик, Л. І. Новикова, І. П. Підласий, В. О. Сухомлинський.

Аналіз соціально-психологічної вітчизняної і зарубіжної літератури з проблем лідерства засвідчив, що існують різноманітні точки зору щодо сутності цього поняття і підходів до його дослідження. Так, Б. Д. Парігін трактує лідерство як один з процесів організації та управління малої соціальної групи, який сприяє досягненню групових цілей в оптимальний термін і з оптимальним ефектом. Інші науковці (Н. І. Алексеева, С. А. Багреців, І. Д. Бех, Дж. Террі) визначають лідерство як вплив на групу, що спонукає її членів до досягнення спільної мети. І. Валер, Ф. Массарик, Р. Таннекебаром трактують лідерство як міжособистісну взаємодію, яка виявляється в конкретній ситуації за допомогою комунікативного процесу і спрямована на досягнення цілей. О. М. Зайцева, Р. Л. Кричевський під лідерством розуміють явище активного

провідного впливу особистості – члена групи – на групу в цілому в напрямку виконання групових завдань.

Узагальнивши різні визначення, під лідерством ми розуміємо комплексне, відносно стійке, динамічне особистісне утворення, що характеризується певною системою ставлень людини до людей та до самої себе. Зовнішньо воно виявляється у лідерській поведінці і діяльності. Внутрішньо лідерська позиція зумовлюється системою установок, цілей і цінностей і відображає характер потреб, мотивів і переконань особистості.

Мета статті полягає у визначенні умов ефективної реалізації методики професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх авіафахівців у процесі формування лідерських якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різні аспекти професійної діяльності фахівців авіаційної галузі були предметом наукової уваги вчених.

Спеціальні наукові дослідження, проведені останніми роками, практика фізичного виховання студентів розширили уявлення про значення й зміст професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю. Ученими було з'ясовано (Ю. Антошків, Н. Борейко, І. Бондаренко, Н. Завидівська, С. Канішевський, М. Ковенько, Р. Макаров, Р. Римик, В. Філінков, С. Халайджі, В. Хомич, О. Церковна, О. Ярмошук), що в процесі ППФП у студентів успішно формується комплекс психофізіологічних, особистісних якостей, зумовлених вимогами їхньої майбутньої професійної діяльності. Аналіз стану ППФП майбутніх авіафахівців показав, що такий підготовці, особливо її практичному аспекту, не приділяється належна увага. Не акцентується вона на ґрунтовності вимог до фізичної та психофізіологічної підготовленості студентів у процесі формування лідерської компетентності. Ці вимоги потребують систематизації та уточнення. Інші принципові питання побудови та організаційно-педагогічної структури методики ППФП фахівців авіаційної галузі (обґрунтованість її значення й ефективності, дидактичне наповнення, форми організації, контролю забезпечення), особливо на етапі навчання у ВНЗ, досліджені вченими фрагментарно або взагалі не представлені, що не дає можливості змоделювати в цілому методику професійно-прикладної фізичної підготовки до формування лідерської компетентності.

Метою фізичного виховання майбутніх

авіафахівців у ЗВО авіаційного профілю є «формування фізичної та психофізіологічної надійності організму до професійної діяльності, а також фізичної, духовної та професійної культури, підвищення ресурсів здоров'я як системи цінностей, що активно і довготерміново реалізуються у здоровому способі життя, а також здатності застосовувати її у соціально-професійній, фізкультурно-спортивній та у професійній діяльності» [2, с. 5]. Основним принципом фізичного виховання стає принцип відповідності застосованих форм, засобів і методів підготовки з урахуванням вікових особливостей організму особистості майбутнього авіафахівця та загальної фізичної підготовленості.

Загальна фізична підготовка (ЗФП) є основним, базовим видом фізичного виховання, що реалізує загальну підготовчу спрямованість системи фізичного виховання в цілому, її зміст, засоби, методи та форми організації занять передбачають створення надійної бази фізичної підготовленості до будь-якого виду діяльності (професійної, побутової тощо) людей у процесі життя.

Загальна фізична підготовка не лише створює передумови, а й визначає рівень і темпи розвитку основних рухових здібностей людини: сили, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності.

Спеціальні завдання фізичної підготовки майбутніх авіафахівців, визначаючись специфікою професійної діяльності та періодом професійного вдосконалювання лідерської компетентності, виконують такі завдання [4]: формування емоційної стійкості, здатності зберігати стійкість психічних і психофізичних процесів, рухових дій в умовах емоційного впливу; розвиток і вдосконалення функцій уваги (розподілу, перемикання, зосередження, обсягу), короткочасної та оперативної пам'яті; формування тонкого рухового відчуття, координації рухів, здатності змінити їх структуру залежно від інформації, що надходить; формування здатності прогнозувати розвиток ситуації, оцінювати відстань і швидкість; формування стійкості організму до перевантажень.

Крім того, спеціальні завдання фізичної підготовки авіафахівців включають: підтримку й удосконалювання психофізіологічних якостей, передбачених для майбутніх авіафахівців; формування стійкості організму до гіпоксії та дихання в умовах надлишкового тиску; удосконалення стійкості до несприятливого впливу обмеженої рухової активності та

монотонності; розвиток і вдосконалення силової й статичної витривалості; формування й удосконалення прикладних рухових навичок, навичок виживання у складних умовах середовища; формування й удосконалення якостей психологічної сумісності членів екіпажів, престижного та лідерського статусу командного складу; формування навичок і навчання методам активного відпочинку й аутогенного тренування авіафахівців після роботи.

З педагогічної точки зору в контексті розвитку лідера доцільно зосередитися саме на лідерських якостях як властивостях особистості лідера. Формуючи лідерські якості в певного фахівця, ми надаємо йому певний інструментарій для реалізації себе у соціальному середовищі в якості лідера. Як зазначалось вище, цей інструментарій має відповідати специфіці професійної діяльності, а також враховувати виклики сьогодення та сучасні філософські погляди на процес лідерства. Визначення та формування лідерських якостей повинно здійснюватися таким чином, щоб їх використання здійснювалось і безпосередньо за призначенням, і як основа для подальшого розвитку.

В цілому, можна виділити деякі характеристики, що здебільшого зустрічаються у лідерів. На формування цих рис, якостей здійснює значний вплив середовище, що оточує курсанта, соціальний статус його батьків і родини, стать, рівень фізичної культури, рівень технічної та фізичної підготовленості (що є результатом фізичної підготовки), а, також, вид спорту, якщо курсант займався ним до вступу до навчального закладу.

Детально вивчивши всі відомі науці теорії стосовно питань лідерства, науковці В. Зазикін та Е. Смирнов виділяють такі основні характеристики лідера: його досить високий ступінь ініціативи й активності під час вирішення групових завдань; всебічні знання про членів групи, ситуацію в цілому та вирішувану завдання зокрема; видатна здібність впливати на поведінку решти групи [4]. Хочемо особливо підкреслити таку рису як інформованість, яка є дійсно важливим фактором для лідерства.

Слід зазначити, що З. Гапонюк наступним чином характеризує потенційні якості лідера [3]:

1. Загально-професійні якості. До них можна віднести глибокі теоретичні знання, практичний досвід, системність у вирішенні професійних питань, вміння легко адаптуватися до ситуації, здатність зберігати

стійкість психічних і психофізичних процесів, рухових дій в умовах емоційного впливу, здатність до прогностичної діяльності, належне виконання професійних обов'язків, вміння керувати колективом, виділяти головне і другорядне, правильно розпоряджатися власним часом і розподіляти обов'язки в колективі.

2. Творчі якості, тобто широкий світогляд стосовно загальних питань, творчий підхід до роботи, педагогічна та методична підготовка, високий рівень творчої майстерності.

3. Соціально-психологічні якості, а саме: вміння встановлювати міжособистісні контакти, створення позитивної атмосфери в колективі, якості психологічної сумісності членів групи, індивідуальний підхід до кожного члена групи, вимогливість до підлеглих, уміння розбиратися в людях і впливати на них, подавати власний приклад, викликати довіру і прихильність до себе, задавати темпи роботи, переконувати у власній правоті, а також урівноваженість, схильність до аналізу та самоаналізу, людяність.

4. Соціально-комунікативні якості. До таких належить уміння спілкуватися та налагоджувати професійні контакти, відстоювати власні інтереси й інтереси всього колективу, забезпечувати належний контроль за робочим процесом, стимулювати колектив до роботи, вміння товаришувати та заводити друзів, доброзичливість, такт, чесність і порядність, відповідальність, адекватний емоційний стан і психологічна збудливість, правильність артикуляції, гарна постановка голосу тощо.

Отже, погоджуючись з думкою А. Пільганчук та В. Кузьменко, вважаємо, що лідерські якості – це якості особистості, які забезпечують ефективне лідерство, а саме: індивідуально-особистісні й соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу і призводять до досягнення мети та установки на успішну професійну діяльність.

У процесі навчання і формування авіафахівців важко переоцінити значення установки на успішну професійну діяльність. Відомо, що вирішальну роль у кар'єрі авіоніка може зіграти тільки факт його спрямованості на успіх або на невдачу. Від того, чи прагне він досягти позитивних і конструктивних результатів або уникнути негативних, безпосередньо залежать як результати його професійної діяльності, так і становлення його як лідера. Тому першим важливим шляхом, умовою формування

лідерської компетентності визначаємо мотиваційно-ціннісне спрямування майбутнього фахівця на успішну професійну діяльність за допомогою актуалізації позитивного досвіду досягнень і почуття успіху в спеціально змодельованих ситуаціях; позитивну мотивацію майбутньої професійної діяльності і власної професійної надійності. Під мотиваційно-ціннісною сферою авіафахівця слід розуміти сукупність ієрархічно систематизованих мотивів і цінностей, що зумовлюють його професійну діяльність. На нашу думку, під професійною мотивацією в педагогічному аспекті слід розуміти систему стійких мотивів, які спонукають особистість до опанування відповідних знань, умінь і навичок з метою досягнення професійної компетентності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє нам виділити найбільш важливі складові мотивації фахівця на успішну професійну діяльність в аспекті цієї роботи: прагнення до постійного особистого розвитку; прагнення до постійного професійного розвитку; бажання реалізувати свої професійні здібності; бажання бути кращим за своїх колег у професійній площині; спрямованість на позитивний розвиток своєї кар'єри; бажання визнання іншими його професіоналізму (навіть якщо йдеться про вузьке коло спеціалістів) тощо.

Другим шляхом, другою умовою формування лідерської компетентності визначаємо засвоєння майбутнім авіафахівцем системи практично-орієнтованих, інтегрованих знань про феномен лідерства на основі пізнавальної активізації студентів і критичної інтерпретації ними навчального матеріалу, знань про професійно важливі якості, формування яких здійснюється під час фізичної підготовки і які є необхідними для формування лідерських якостей; використання навчальних ситуацій квазіпрофесійної авіаційної діяльності на усіх етапах фізичної підготовки. З метою впливу на індивідуально-особистісні та соціально-психологічні якості особистості, що дозволяють авіафахівцю власними діями об'єднувати та спрямовувати колектив, вважаємо доцільним розвиток відповідних лідерських умінь. Отже, третім шляхом формування лідерської компетентності визначаємо застосування особистісно орієнтованих технологій, спрямованих на формування в майбутнього фахівця прикладних лідерських умінь. Виконання вправ із застосування студентами низки умінь, які дозволяють застосовувати інтегративну та цілеспрямовану функції

лідера, сприяють розвитку інтегративно-діяльнісного та спрямовально-діяльнісного компонентів лідерських якостей. З метою забезпечення формування якостей особистості майбутнього авіафахівця, що забезпечать здатність виконувати функцію лідера з об'єднання колективу (інтегративну), з організації професійної взаємодії з готовністю взяти на себе відповідальність за прийняте рішення вважаємо необхідним розвиток під час навчання у ВНЗ умінь з командоутворення і ефективної взаємодії в команді.

З метою забезпечення формування якостей особистості майбутнього авіафахівця, що забезпечать здатність виконувати функцію лідера з цілеспрямування, вважаємо необхідним розвиток під час навчання у ВНЗ умінь з прийняття рішень. Відповідно до довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників метою діяльності авіафахівця, зокрема, є забезпечення умов для безперервної й ефективної роботи працівників підприємства, підтримання сприятливих умов і комфорту в команді. На практиці це означає, що фахівець повинен забезпечити виконання значної кількості організаційних завдань. Для виконання своїх посадових обов'язків він зобов'язаний також вирішити велику кількість як поточних, так і непередбачуваних проблемних ситуацій. Необхідність приймати рішення при наявності певної множини різноманітних критеріїв, які можуть конфліктувати та протирічити один одному, вимагає від авіафахівця відповідних специфічних умінь і навичок.

З метою впливу на індивідуально-особистісні та соціально-психологічні якості особистості, що дозволяють авіафахівцю розуміти й управляти власними та чужими емоціями четвертим шляхом, умовою формування лідерської компетентності визначасмо формування сукупності інтегрованих знань, умінь і навичок, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту в майбутнього авіафахівця на основі тренінгових вправ з рефлексії (розуміння й усвідомлення емоцій) та емоційного впливу. Суттєве значення має особистісний фактор та емоційна складова, і в науковій літературі останнім часом зазначеній проблематиці приділяється заслужена увага. Специфіка професійної діяльності авіафахівця передбачає наявність значної кількості стрес-факторів, які впливають на стан психологічного здоров'я, який, у свою чергу, безпосередньо впливає на

його відносини з оточенням і здатність якісно виконувати свої функціональні обов'язки.

Роль особистісного фактору в професійній діяльності авіафахівця посідає важливе місце серед компонентів її успішності. Від психологічного стану лідера залежить не тільки його особистий успіх, а й успіх його послідовників і всієї організації. Вивчення питання психологічного здоров'я авіафахівців в аспекті їхньої професійної діяльності дає можливість стверджувати про актуальність цієї проблематики в контексті формування лідерських якостей у майбутніх фахівців під час навчання у ВНЗ. З урахуванням даних з кількості стресових ситуацій, що переживають авіафахівці, виходячи з рівня стресостійкості успішних авіафахівців і характеру діяльності авіафахівців, можна підтвердити висновок про високу актуальність цієї проблематики в процесі формування лідерських якостей у майбутніх авіафахівців. Зазначені дані дають підстави зробити висновок, що особливості професійної діяльності авіафахівця вимагають від нього здатності підтримувати рівень свого психологічного здоров'я в належному стані, у свою чергу, такі здатності необхідно розглядати як невід'ємну складову професійної компетентності авіафахівця та успіху діяльності всієї організації. З іншого боку, розвинутий емоційний інтелект передбачає наявність у особистості здібностей з розуміння й управління власними емоціями, а також здібностей з розуміння та управління емоціями інших. Ми дійшли до висновку, що професійний авіафахівець, який не в змозі підтримувати стан свого психологічного здоров'я на належному рівні, незважаючи на високий рівень професійної підготовки та компетентності, у довгостроковій перспективі матиме суттєві складності з реалізацією своїх професійних і лідерських якостей. А тому вважаємо розвиток емоційного інтелекту необхідною та невід'ємною умовою формування лідерських якостей у майбутніх авіафахівців під час навчання у вищому навчальному закладі.

Реалізація педагогічних умов формування лідерських якостей у майбутніх авіафахівців відбувалась на засадах таких методологічних підходів: системний (розгляд педагогічного процесу як цілісності, що включає сукупність взаємопов'язаних компонентів); компетентнісний (спрямованість педагогічного процесу на удосконалення професійної компетентності майбутніх авіафахівців); діяльнісний (розвиток особистості відбувається у процесі

діяльності – навчальній, квазіпрофесійній; відповідно до цього підходу необхідним є забезпечення високої активності студентів та суб'єкт-суб'єктної їх взаємодії з викладачами у процесі навчання); особистісно орієнтовний (забезпечення розвитку особистісного потенціалу, можливостей, здібностей, повага до кожного студента як самоцінної особистості, призначення якої – розвиватися на протязі всього життя); акмеологічний (забезпечення максимального розвитку дорослої, досвідченої людини). Відповідно до педагогічних цілей було сформовано зміст педагогічного процесу.

Враховуючи вищезазначене, ми пропонуємо впроваджувати технологію формування лідерських якостей курсантів через: урахування особливостей і розвиток мотивації майбутньої професійної діяльності та лідерства майбутніх авіаційних фахівців; забезпечення цілеспрямованого розвитку лідерських якостей курсантів шляхом організації грамотно проведених індивідуальних та групових занять з фізичної підготовки й аналізу фізичної самопідготовки; підвищення рухової активності курсантів.

На нашу думку, формуванню мотивації майбутньої професійної діяльності авіаційних фахівців сприяють такі форми роботи, як теоретичні та практичні заняття, олімпіади, наукові конференції. Так, програмами з предмета «Фізичне виховання» в Львівській академії Національного авіаційного університету (ЛА НАУ) у межах теоретичної підготовки передбачено 8 годин лекційних занять (2 години у кожному семестрі). На заміну існуючої тематики, ми включили до робочої навчальної програми такі теми, як «Значення фізичної підготовки для професійного здоров'я і довголіття авіаційних фахівців», «Основи рухового режиму, загальної та професійно-прикладної психофізіологічної підготовки авіафахівців на етапі професійного становлення», «Засоби фізичної підготовки у формуванні психофізіологічної стійкості організму авіаційних фахівців до негативних чинників професійної діяльності та профілактики нервово-емоційного стомлення у звичайних і стресових ситуаціях», «Вплив фізичної підготовки на розвиток лідерських якостей», «Сформовані лідерські якості авіаційного фахівця як запорука успішної командної роботи».

Раціональна організація фізкультурно-оздоровчого процесу здійснювалась за рахунок адекватного добору засобів і методів фізичного виховання, дозування фізичних навантажень, урахування закономірностей

адаптації людського організму на основі індивідуальних фізичних та психологічних особливостей організму кожного студента.

На нашу думку, якщо заняття з фізичного виховання проводити в обсязі 4-х практичних годин і 2-х годин секційних занять на тиждень, то майбутні авіафахівці у процесі фізичної підготовки отримують широке коло знань з проблеми лідерства, лідерських якостей та їх формування у процесі фізичного виховання, професійно-прикладної фізичної підготовки, соціологічного, гігієнічного, медико-біологічного та методичного змісту, що робить процес занять фізичними вправами більш осмисленим і результативним.

Запровадження таких заходів сприяє формуванню стійкого інтересу до занять фізичною культурою та спортом, розвитку мотивації до постійного фізичного самовдосконалення та формування лідерської компетентності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Майбутньому авіафахівцеві важливо не тільки завчасно й активно готуватися до обраної ним професії по спеціальних предметах, але і цілеспрямовано розвивати ті фізичні і психічні якості, що необхідні для формування і розвитку лідерської компетентності і що визначають успіх у майбутній професійній діяльності. Недостатня фізична підготовленість майбутніх фахівців до виконання всього комплексу професійних видів робіт може привести до різноманітних несприятливих ситуацій, що виявляється в обмеженні використання таких фахівців або в їх недостатній професійній «віддачі», яка приводить до визначених економічних і моральних витрат при підготовці фахівців.

Проте фізичні можливості людини, фізіологічна межа інтенсивності її праці досить «еластичні» і, як уже зазначалося, можуть бути змінені під впливом спрямованого застосування засобів фізичної культури і спорту, тобто в результаті загальної фізичної і професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх авіафахівців.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антошків Ю. М. Вдосконалення професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МНС України: дис. ... кандидата наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 / Антошкін Юрій Михайлович. – Львів, 2006. 164 с.
2. Вежевич Т. Е. Педагогические условия развития лидерских качеств учащихся: автореф.

дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Вежевич Татьяна Ефимовна. – Улан-Удэ, 2001. 20 с.

3. Гапонюк З. Г. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов гуманитарных вузов: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Гапонюк Зоя Георгиевна. – М. : Военный университет, 2008. 24 с.

4. Зазыкин В. Г. Психология и акмеология лидерства: монография / В. Г. Зазыкин, Е. А. Смирнов. – М.: ЭЛИТ, 2010. 304 с.

5. Зорина А. В. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов вуза: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Зорина Анна Викторовна. – Нижний Новгород, 2009. 25 с.

6. Локшин В. С. Формування лідерських якостей майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності в контексті процесу модернізації вищої освіти / В. С. Локшин // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб.наук.пр.* – Сєверодонецьк, 2013. – №1 (54). С. 109–120.

7. Пільганчук А. Розвиток лідерських якостей у майбутніх психологів / А. Пільганчук, В. Кузьменко // *Гуманітар. вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький Державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»: зб. наук. пр.* – 2012. – №25. С. 412–415.

8. Руководство по физической подготовке летного состава авиапредприятий и курсантов летных училищ гражданской авиации (РФП ЛС ГА–83). – М. : Воздушный транспорт, 1983. 151 с.

9. Фотинюк В. Г. Роль фізичного компонента у структурі професійної готовності майбутніх фахівців авіаційної галузі / В. Г. Фотинюк // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.* – 2011. – № 91. – Т. II. С. 278–281.

REFERENCES

1. Antoshkiv, Yu. M. (2006). *Vdoskonalennya profesiyno-prykladnoy i fizychnoyi pidhotovky kursantiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv MNS Ukrainy.* [Improvement of professionally applied physical training of cadets of higher educational establishments of the Ministry of Emergencies of Ukraine]. L'viv.

2. Vezhevych, T. E. (2001). *Pedahohycheskye uslovyia razvytiya lyderskykh kachestv uchashchyykh.* [Pedanonical conditions for the development of leadership qualities of students]. Ulan-Ude.

3. Haponiuk, Z. H. (2008). *Pedahohycheskye uslovyia formirovaniya lyderskykh kachestv u studentov humanyarnekh vuzov.* [Pedanonical conditions for the formation of leadership qualities in students of humanitarian universities]. Moscow.

4. Zazykyn V. H. (2010). *Psykhohohyia u akmeohohyia lyderstva* [Psychology and Acmeology of Leadership]. Moscow.

5. Zoryna, A. V. (2009). *Pedahohycheskye uslovyia formirovaniya lyderskykh kachestv u studentov vuza.* [Pedahohic conditions for the formation of leadership qualities among university students]. Nyzhnyi Novhorod.

6. Lokshyn, V. S. (2013). *Formuvannia liderskykh yakostei maibutnikh menedzheriv sotsiokulturnoi diialnosti v konteksti protsessu modernizatsii vyshchoi osvity.* [Formation of leadership qualities of future managers of socio-cultural activity in the context of the process of modernization of higher education]. Severodonetsk.

7. Pilhanchuk, A. (2012). *Rozvytok liderskykh yakostei u maibutnikh psykhohohiv.* [Development of leadership qualities in future psychologists]. Pereyaslav-Khmel'nickiy.

8. *Rukovodstvo po fizycheskoy podhotovke letnoho sostava avyapredpriyaty u kursantov letnyikh uchylshch hrazhdanskoj avyatsyy.* (RFP LS HA–83) (1983). [Guidelines for the physical training of flight personnel of aviation enterprises and cadets of civil aviation flight schools]. Moscow.

9. Fotynyuk, V. H. (2011). *Rol' fizychnoho komponenta u strukturi profesiynoyi hotovnosti maybutnikh fakhivtsiv aviatsiynoyi haluzi.* [The role of the physical component in the professional readiness structure of future aviation specialists]. Chernihiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗАХАРОВА Оксана Віталіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Льотної академії Національного авіаційного університету

Наукові інтереси: професійно-прикладна фізична підготовка авіаційних фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZAKHAROVA Oksana Vitaliivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of Physical and Psycho-physiological Training, Flight Academy of the National Aviation University.

Circle of research interests: professionally applied physical training of aviation specialists.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2019 р.